

УДК: 371.123:371.1(480)

КИРИЛ КОТУН

м. Київ, Україна

**РОЗВИТОК КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ВАЖЛИВА
СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ПЕДАГОГІЧНОГО ПЕРСОНАЛУ ФІНЛЯНДІЇ****COMPETENCE DEVELOPMENT AS AN IMPORTANT
COMPONENT OF PEDAGOGICAL PERSONNEL
PROFESSIONAL TRAINING IN FINLAND**

Розглянуто сутність поняття «компетентність» як пошукову діяльність учителя, коли на основі бази знань, умінь, навичок та усвідомленого розуміння своєї ролі в суспільстві, безперервного самовдосконалення й саморозвитку особистості він забезпечує оптимальний варіант організації навчально-виховного процесу задля формування творчої особистості. Охарактеризовано основні різновиди компетентності сучасного вчителя Фінляндії: предметну, дослідницьку, курикулярну, безперервного навчання, емоційну, соціальну, комунікативну, інформаційно-комунікативну, інтелектуальну, ситуативну, часову.

Ключові слова: компетентність, педагогічний персонал, вчитель, основні види компетентностей.

Рассмотрена сущность понятия «компетентность» как изыскательная деятельность учителя, когда на основе базы знаний, умений, навыков и осознанного понимания своей роли в обществе, непрерывного самоусовершенствования и саморазвития личности он обеспечивает оптимальный вариант организации учебно-воспитательного процесса с целью формирования творческой личности. Охарактеризованы основные разновидности компетентности современного учителя Финляндии: предметная, исследовательская, курикулярная, непрерывного обучения, эмоциональная, социальная, коммуникативная, информационно-коммуникативная, интеллектуальная, ситуативная, часовая.

Ключевые слова: компетентность, педагогический персонал, учитель, основные виды компетентности.

The essence of competence notion as investigative activity of a teacher, when on the basis of knowledge, skills and conscious understanding of his role in society, lifelong self-perfection and self-development of a personality he provides optimal

variant of learning process organization aimed at forming a creative personality has been considered. Main types of a modern Finnish teacher competencies, namely: field, research, curriculum, lifelong learning, emotional, social, communication, information and communication, intelligent, situational, time, have been characterized.

Keywords: competence, pedagogical personnel, teacher, basic competencies.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Фахівці Міжнародної комісії Ради Європи (програма Definition and Selection of Competencies) визначають поняття компетентності (competence) як здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби і виконувати поставлені завдання. Кожна компетентність побудована на комбінації взаємовідповідних пізнавальних ставлень та практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і вмінь, всього того, що можна мобілізувати для активної дії [5].

Міжнародною Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР, з англ. Organization for Economic Co-operation and Development, OECD) професійна компетентність трактується як здатність успішно відповідати вимогам або виконувати завдання (діяльність), що складається з когнітивних та некогнітивних компонентів [5].

Як свідчать дослідження вчених з аналізу сучасних світових тенденцій розвитку освіти у багатьох країнах Європи та США, відбір і впровадження ключових компетентностей стає пріоритетним методологічним та дидактичним завданням, вирішення якого суттєво впливає на конструювання державних освітніх стандартів, навчальних програм, методичного супроводу процесу навчання, систем оцінювання результатів освіти. Наявність компетентностей дає змогу практично оперувати набутими в процесі навчання знаннями, застосовувати їх упродовж усього життя [1-3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури свідчить, що «компетентність» - досить складне багатозначне поняття, яке викликає широкі дискусії в науковому світі. Важливим внеском у розроблення компетентнісного підходу до проблем сучасної освіти вважається доробок Федерального статистичного департаменту Швейцарії та Національного центру освітньої статистики США й Канади, якими було започатковано програму «Визначення та відбір компетентностей: теоретичні та концептуальні засади» (скорочено «DeSeCo»). Експерти цієї програми розглядають компетентність як здатність особистості успішно задовольняти індивідуальні й соціальні потреби. На думку експертів, до внутрішньої структури компетентності входять знання, пізнавальні та практичні уміння й навички, ставлення, емоції, цінності та етика, мотивація [4, с. 22].

Проблема компетентнісного підходу до навчання є об'єктом підвищеної уваги як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. На підставі відбору ключових

компетентностей у Фінляндії, Австрії, Бельгії, Німеччині та Нідерландах вітчизняними дослідниками, такими, як В. Андрущенко, В. Войтов, О. Локшина, О. Овчарук, М. Степко, П. Хобзей та ін. [4], узагальнено класифікацію головних груп компетентностей, серед яких: соціальні компетентності, пов'язані з оточенням, соціальною діяльністю особистості й виявляються в здатності до співпраці, активності, мобільності в різних соціальних умовах, у комунікативних навичках, у соціальних і громадянських цінностях та вміннях; мотиваційні компетентності, які відбивають внутрішню мотивацію, інтереси й індивідуальний вибір особистості, здатність до навчання, вміння досягати успіху в житті; функціональні компетентності, пов'язані зі сферою знань, умінням оперувати науковими знаннями та фактичним матеріалом; поділяються на лінгвістичну компетентність, технічну та наукову компетентність, уміння використовувати джерела інформації для власного розвитку тощо.

Формулювання мети статті. Мета статті полягає у виокремленні та аналізі певних різновидів компетентностей сучасного вчителя Фінляндії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вчителі Фінляндії набувають педагогічних навиків у перші роки навчання і практики. У всіх шкільних системах практика інтегрувала в програми підготовки вчителів. У Фінляндії збільшили та інтенсифікували підтримку нових вчителів за рахунок практики і знайшли спосіб підвищити ефективність такої підтримки. У більшості педагогічних факультетів Фінляндії є базові середні навчальні заклади, що працюють за повною програмою школи, у якій студенти проходять початкову вчительську практику. Така організаційна структура забезпечує тісний зв'язок між змістом програми навчання студентів і реаліями школи, а також дає факультетам додаткові можливості адаптувати свої програми з урахуванням спостережень, проведених у школі [8].

У ряді успішних систем, в тому числі у Фінляндії, вчителі працюють спільно, разом плануючи уроки, відвідуючи класи один в одного, а також допомагають один одному удосконалюватися. В цих системах створена така атмосфера, при якій спільне планування, обмін думками про педагогічні проблеми і взаємне наставництво стали нормальними і постійними рисами шкільного життя. Така обстановка допомагає вчителям постійно розвиватися шляхом обміну досвідом навчання один в одного.

Вчителям щотижня виділяється вільний денний час для спільного планування і розробки шкільної програми. Затверджена загальнонаціональна шкільна програма визначає тільки загальні вимоги результатів навчання, а не шляхи їх досягнення. Це означає, що вчителі повинні працювати спільно над розробкою програми і педагогічних стратегій, що підходять саме для їх школи. У системі освіти всіляко заохочується практика спільної роботи на всіх рівнях: вживаються заходи для того, щоб школи, розташовані в одному муніципальному

окрузі, працювали разом і ділилися матеріалами для поширення педагогічного досвіду [8].

У Фінляндії національна програма відрізняється особливою гнучкістю, оскільки ставляться високі вимоги, щоб вчителі мали можливість вибору. У фінській програмі акцентується увага на тому, що вчителі повинні адаптувати методику навчання до специфічного контексту, в якому їм доводиться працювати. Відзначається той факт, що учні оволодівають знаннями з різною швидкістю, але в результаті вони всі повинні відповідати високим вимогам.

У всіх ефективних системах відзначається, що не можна вдосконалити те, що не було попередньо виміряне. Моніторинг успішності дозволяє виявити і розповсюдити передовий досвід, виявити слабкі зони і зробити школи відповідальними за результати їх роботи. В цілому інтенсивність моніторингу обернено пропорційна якості роботи школи, та ж закономірність займає місце у порівнянні різних шкіл [8].

Усе це може здійснювати тільки вчитель з високою професійною компетентністю, розвиненими творчими здібностями, високим рівнем інтелігентності, ерудованості, здібностей до безперервної освіти.

В існуючих визначеннях підкреслюються такі сутнісні характеристики компетентності:

- ефективне використання здібностей, що дозволяє плідно здійснювати професійну діяльність згідно з вимогами робочого місця;
- володіння знаннями, уміннями і здібностями, необхідними для роботи за фахом за одночасної автономності і гнучкості у вирішенні професійних проблем;
- розвинена співпраця з колегами і професійним міжособистісним середовищем;
- інтегроване поєднання знань, здібностей і установок, оптимальних для виконання трудової діяльності в сучасному виробничому середовищі;
- здатність робити що-небудь добре, ефективно в широкому форматі контекстів з високим ступенем саморегулювання, саморефлексії;
- швидкою, гнучкою і адаптивною реакцією на динаміку обставин і середовища [8].

Аналізуючи все вищенаведене, фінські вчені та дослідники прийшли до висновку, щоб реалізувати ці завдання та виконувати їх на високому професійному рівні, потрібно, аби сучасний вчитель володів певними компетентностями.

Предметна компетентність (*Field competence*): характеризується професійними знаннями та умінням і здатністю їх реалізовувати. Така компетентність необхідна викладачам для продовження та удосконалення своєї професії. Фактично предметна компетентність визнана як найбільш важлива компетентність, оскільки базується на тому, щоб вчителі були відповідальні в передачі змісту

навчального матеріалу учням. В основі предметної компетентності лежить професійна придатність, що являє собою сукупність психічних і психофізіологічних особливостей людини, необхідних для здійснення ефективної професійної діяльності [6].

Дослідницька компетентність (*Research Competence*) є важливою для вчителів, які стежать за розвитком подій в своїй галузі і розвивають себе на основі нових розробок. Дослідницька компетентність сприяє поліпшенню всіх компетентностей вчителя, а також підтримує науково-дослідну педагогічну освіту, що представляє собою новий підхід у педагогічній освіті.

Курікулярна компетентність (*Curriculum competence*) вчителя містить знання та вміння в розробці навчальних планів, навчальних програм, елементів навчальних програм, моделей навчальних планів; у розробці підходів програми розвитку, навчальних програм та процесу відбору й організації змісту навчання, планування навчання та умов тестування; підготовці досліджень відповідно до навчальних програм. Курікулярна компетентність пов'язана з розумінням програми плану викладання та навчання.

Компетентність безперервного навчання (*Lifelong learning competence*) включає можливість, навчаючи, вчитися та сприяти власному професійному розвитку. Компетентність безперервного навчання відноситься до відповідальності вчителів за своє власне навчання і розвиток навичок безперервного навчання для учнів [7].

Емоційна компетентність (*Emotional Competence*) включає особисті якості вчителя: доброзичливість, чуйність, урівноваженість, витонченість, толерантність, рефлексію, людяність, моральні цінності, переконання, погляди, тривоги, мотивацію, емпатію та ін. Саме ця компетентність допомагає краще зрозуміти учня, його потреби та виявити певні здібності.

Соціальна компетентність (*Social competence*) передбачає наявність комунікаційних і інтеграційних здібностей, умінь підтримувати відносини, впливати, домагатися свого, правильно сприймати та інтерпретувати чужі думки, висловлювати до них ставлення, вести бесіди тощо. Соціальна компетентність містить: знання етики ділового спілкування; умінь запобігати і відносно безболісно вирішувати конфлікти; умінь швидко і правильно передавати інформацію; умінь налагоджувати комунікації; умінь давати ясні і чіткі завдання і відповідно мотивувати учнів; умінь тактовно вказувати на недоліки, коректно робити зауваження, викликати довіру тощо [6].

Комунікативна компетентність (*Communication competence*) розглядається як здібність вчителя встановлювати і підтримувати необхідні контакти з учнями; сукупність знань, умінь і навичок у галузі вербальних і невербальних засобів для адекватного сприйняття і відбиття дійсності в різних ситуаціях спілкування;

конгломерат знань, мовних і немовних умінь і навичок спілкування, які передбачаються в ході природної соціалізації, навчання, виховання та оцінки.

Інформаційно-комунікаційна компетентність (*Information and Communication Technologies - ICT competence*). Інформаційно-комунікаційна компетентність вчителя є сукупністю знань та вмінь, що формуються в процесі навчання та самонавчання інформаційним технологіям, а також здатність до виконання педагогічної діяльності за допомогою інформаційних технологій. За наявності цієї компетентності вчитель зможе використовувати програмні та апаратні засоби найбільш ефективно. Наприклад, працювати з програмами створення презентацій, використовувати апаратні засоби (сканер, веб-камеру, інтерактивну дошку тощо). За наявності алгоритмічної компетентності - опановувати сучасні системи розробки програмного забезпечення, створювати алгоритми (наприклад, створювати сценарії проведення уроків, диспетчери навчальних за допомогою конструкторів) [7].

Інтелектуальна компетентність (*Intellectual competence*) виражається у здатності до аналітичного мислення і здійснення комплексного підходу до виконання своїх обов'язків.

Ситуативна компетентність (*Situational competence*) означає уміння діяти відповідно до ситуації, здатність вирішити певну проблему, що виникла в ході навчального процесу.

Часова компетентність (*Time competence*) відображає уміння раціонально планувати і використовувати робочий час. Вона містить адекватну оцінку витрат часу («почуття часу»), уміння конструювати програму досягнення мети в часовому континуумі, правильно визначати витрати часу, що дуже важливо для сучасного вчителя [6].

Висновки результатів дослідження. З огляду на зазначене можна стверджувати, що під сучасною професійною компетентністю педагога слід розуміти таку пошукову діяльність учителя, коли на основі бази знань, умінь, навичок та усвідомленого розуміння своєї ролі в суспільстві, безперервного самовдосконалення й саморозвитку особистості він забезпечує оптимальний варіант організації навчально-виховного процесу для формування творчої особистості. Саме компетентність учителя фіксує суспільно визнаний комплекс певного рівня знань, умінь, навичок, ставлень, завдяки яким педагог здатний здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуро-доцільні види діяльності.

Література

1. Зимняя И. А. Ключевые компетенции - новая парадигма результата современного образования [Электронный ресурс] / И. А. Зимняя. - 2006. - Режим доступа: <<http://www.eidos.ru/journal/2006/0505.htm>>.

2. Компетентність саморозвитку фахівця: педагогічні засади формування у вищій школі / О. О. Біла, Т. Р. Гуменникова, Я. В. Кічук та ін. - Ізмаїл : ІДГУ, 2007. - 236 с.
3. Масол Л. М. Компетентісно-орієнтований підхід до загальної мистецької освіти / Л. М. Масол // 36. наук. пр. Бердян. держ. пед. університету. Серія : Педагогічні науки. - 2006. - № 2. - С. 25-31.
4. Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики. - К.: К.І.С., 2003. - 296 с.
5. Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) [Electronic resource]. - Mode of access: <<http://www.oecd.org>>.
6. Kiymet SELVI Teachers' Competencies [Electronic resource]. - Mode of access: <<http://www.international-journal-of-axiology.net>>.
7. Finnish National Board of Education 2007. The Education System in Finland [Electronic resource]. - Mode of access: <<http://www.oph.fi>>.
8. Международный информационно-методический семинар «Предпосылки мирового лидерства и конкурентные преимущества национальных систем образования» Финляндия (г. Хельсинки, г. Турку, г. Тампере) [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <<http://teacher-karelia.narod.ru/turku.htm>>.